

književnosti. Pogosto Bevka ni prejemal le separatnih odtisov, pač pa celotne številke revij. Tako je imel vsaj občasno neposreden stik s češkim kulturnim življenjem, kajti Vybíral je objavljaval v vrsti revij, med drugim tudi v Archi, Evi, Umeleckem listu, Selskych Listu... Nekateri teh izvodov so se celo ohranili v Bevkovi zapuščini. Zanesljivo je našel ta tisk ustrezen prostor v publicistiki goriških Slovencev in samo po sebi je razumljivo, kolikšna je bila odmevnost takšnih poročil med publiko. S tem pa dobiva sodelovanje med obema dopisnikoma dodaten, neprimerno večji pomen.

Značilni in tudi upoštevanja vredni so podatki o vlogi Bevka kot posrednika pri nastajanju marsikaterega prevoda, npr. Erjavčevih Slovencev. Bevka je tudi posredoval kontakte s Pregljem, Kraigherjem, Pilonom in drugimi. Podrobnost o posredovanju italijanskih katalogov in celo knjig nam ponazarja pomembno stran Bevkovega značaja. Pisatelj kljub ogorčenemu boju za pravice zamejskih Slovencev ni zašel v nacionalistično ozkost, saj je vedno znal pra-

vilno ceniti tudi umetniške dosežke sosednjega naroda.

Korespondenca nam torej osvetljuje tudi nekatere značajske komponente primorskega pisatelja: nesebično pomoč stanovskim kolegom pri njihovem uveljavljanju v tujini, gostoljubnost, predvsem pa zavzetost pri seznanjanju mednarodne javnosti o položaju takratnih zamejskih Slovencev. Pri tem svojem delu ni zanemarjal niti najmanjše možnosti.

Vybíralova pisma so torej zanimiva predvsem za tistega, ki proučuje češkega publicista in prevajalca, toda pomembna so tudi za poznavalce Bevkovega dela ter za tiste, ki jih zanimajo stiki med Slovenci in Čehi. Korespondenca nam namreč dopolnjuje mozaično sliko bogatega in plodnega področja medsebojnih kontaktov dveh kulturnih področij z novo dimenzijo. Vsekakor lahko upamo, da bo spodbudila raziskovalce k novemu razreševanju problemov, ki jih ti dokumenti odpirajo.

Jan Zoltan
Filozofska fakulteta v Zadru

NOVA SINTEZA O POLJSKIH DIALEKTIH

Vsak slavistični kongres predstavlja razen možnosti za neposredno konfrontacijo dosežkov posameznih znanstvenikov ter šol vedno tudi pomemben založniški dogodek. Tudi varšavsko srečanje je prineslo vrsto zanimivih izdaj, med katerimi je nedvomno na vidnem mestu delo Karola Dejne *Dialekty polskie* (Poljski dialekti)¹.

Knjiga, ki je zasnovana kot univerzitetni priročnik, ni monografski prikaz sodobnih poljskih govorov, temveč, kot navaja avtor, »obravnava predvsem vprašanja nastanka, širjenja ter dokončne ustalitve območij posameznih dialektičnih inovacij, skuša kolikor mogoče enostavno in hkrati izčrpno definirati bistvo opisane inovacije, določiti čas in vzroke njenega nastanka, navesti natančnejše podatke o času, ko se je pojavila v pismenstvu, ter ugotoviti, kako in v kolikšni meri je ustalitev kake dialektne značilnosti vplivala na spremembe v fonološkem sistemu govorov, ki jim je skupna.«² Tako formuliranje naloge in sama zasnova dela so avtorju narekovale tudi ustrezno metodologijo, katere osnovna načela so prikazana v razdelku I: *Osnovni pojmi ter termini dialektologije in dialektografije*. Kot je razvidno že iz navedenega naslova,

deli Dejna tradicionalno dialektologijo, obravnavano doslej kot jezikovno vejo, ki proučuje govorno diferenciacijo kakega terena ter raziskuje vzroke in procese, ki so to diferenciacijo povzročili, na dva dela: dialektografijo in dialektologijo. Ker je to nedvomno novost, če že ne vsebinska, pa vsaj terminološka, kaže povedati nekaj besed o posameznih delih.

Dialektografija naj bi po mnenju Dejne bila »uvodna faza narečnih raziskav; narečno stanje v določenem času na določenem jezikovnem ozemlju naj bi predstavila sinhronično opisno, kartografsko oziroma s klasificiranimi zbirkami gradiva, ne da bi pri tem upoštevala genezo in evolucijo jezikovne členitve, z eno besedo — dialektografija je opisna vsota védenja o fonetičnih, slovničnih in slovarskih značilnostih posameznih govorov, je sistematizirana zbirka podatkov o koncentriranju in obse-

¹ K. Dejna, *Dialekty polskie*, Warszawa 1973, s. 283 + 70 zemljevidov. Razen tega imajo Poljaki še dva univerzitetna dialektološka priročnika: K. Nitsch, *Dialekty języka polskiego 1915, zadnja 1957*, in S. Urbańczyk, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa 1959.

² K. Dejna, n. d., str. 9.

gu diferenciacij danega jezikovnega območja.³

Z dialektografijo so tesno povezani pojmi: *dialektična značilnost*, skupna večjemu številu govorov, in *značilnost posameznega govora* (kar razumemo kot jezikovni neologizem oziroma arhaizem), *govor* in *narečje*.

Dialektografski sinhroni opis govora ali narečja je izhodišče dialektološkim raziskavam, ki skušajo »pojasniti potek diferenciacije jezikovnih značilnosti, določiti vzroke za te procese in pogoje, v katerih potekajo, skratka — ugotavlja njihovo genezo, razvojna načela in formulira na osnovi teh raziskav sintezne posplošitve in zaključke. Dialektografija obravnava dialekt na jezikovna dejstva diahronično, v časovnem prerezu, pri čemer uporablja primerjalno metodo.«⁴

Dialektografija operira s pojmom *dialektna značilnost* ter *dialekt*. Termina dialekt ne uporablja kot sinonim za narečje, temveč označuje z njim tip jezika, katerega značilnosti določamo s specifičnimi diahroničnimi metodami: s filološko, notranjo rekonstrukcijo in zgodovinsko primerjalno metodo. Teritorialno naj bi dialekt ustrezal območju plemenske skupine.

Po avtorjevem mnenju sta dialektografija in dialektologija med seboj v enakem razmerju kot leksikografija in leksikologija, petrografija in petrologija.

Ob doslednem upoštevanju navedenih dialektoloških načel je Dejna podal novo sintezo poljskih dialektov z diahroničnega stališča (X. poglavje — 100 paragrafov). Med uvodnimi poglavji (I—IX) jih šest (IV—IX) obravnava indoevropsko, baltoslovansko in praslovansko dediščino. Precejšnje pozornost je posvetil avtor etnogenezi Slovanov in inovacijam lehitske jezikovne skupine.

Poglavje XI (*Poljski dialekti*) je nekakšen povzetek, ki vsebuje natančen popis dialektnih značilnosti v osnovnih petih poljskih dialektih: kašubskem, mazoveckem, velikopoljskem, malopoljskem in šlezij-skem.

Osrednje mesto pripada poglavju X (*Poljske dialektne značilnosti*). Vsebuje fonološko in sistemsko interpretacijo skoraj šeststotih inovacij, ki členijo poljsko jezikovno ozemlje v pet velikih dialektnih kompleksov. V izboru obravnavanih dia-

lektnih značilnosti prevladujejo tiste z značajem sistemskih pojavov, ki se v nekih pogojih pojavljajo regularno in imajo v danem dialektu veljavo jezikovne norme. Spisek dialektnih značilnosti obsega predvsem fonetično — fonološke spremembe (par. 1—67), izbrana morfološka vprašanja (par. 68—79) ter fleksijsko-skladenjske probleme (par. 80—100).

Nesorazmerje med fonetično-fonološkimi ter ostalimi inovacijami je nastalo, ker se je avtor v težnji, podati sistemsko razlago dialektnih sprememb, moral opreti na natančen dialektografski opis dialektnih značilnosti, znano pa je, da sta bili domena tradicionalne dialektologije predvsem fonetika in deloma leksika, ki pa ni kategorialni sistem.⁵ Zato pa je v obravnavanem delu tudi tako malo prostora posvečenega besedotvornim in morfološko-skladenjskim problemom. Leksika kljub svoji nedvomni vlogi pri dialektni členitvi sploh ni obravnavana.

Med fonetično-fonološkimi inovacijami so že zlasti zanimive in novatorske interpretacije vokalnih sprememb. Dejna izhaja iz splošne predpostavke, da diferenciacija vokalizma v poljskih dialektih (po izgubi kvantitete) temelji na fonologizaciji horizontalnega giba jezika (pomik naprej || pomik nazaj) ob hkratni redundanci drugega artikulacijskega faktorja (položaj ustnic: zaokrožitev || sploščitev) na nekaterih območjih poljskih dialektov, oziroma obratno na drugih območjih (fonologizacija lege ustnic ob redundanci giba jezika). Pred defonologizacijo kvantitete (do XVI. stoletja), ki je bila razen polnosti glasu (Klangfülle) odločujoča fonološka značilnost poljskega vokalizma, so imeli prej omenjeni artikulacijski faktorji redundantno vrednost.⁶

Neenaka fonološka vrednost jezikovnega giba in oblikovanosti ustnic je razbila poljsko jezikovno ozemlje na dve veliki dialektni območji: medtem ko je na severnem in vzhodnem ozemlju (Kašubi, Mazovše) fonološka značilnost razen stopnje odprtosti ustne votline še horizontalni jezikovni gib, drugotna, redundantna pa oblikovanost ustnic, je na ostalih področjih (Velikopolj-

³ K. Dejna, n. d. str. 12.

⁴ K. Dejna, n. d., str. 13.

⁵ Prim.: Z. Gołąb, A. Heinz, K. Polański, Słownik terminologii językoznawczej. Warszawa 1968, 559.

⁶ Prim.: K. Dejna, O niektórych procesach różnicowania się wokalizmu. Rozprawy Komisji Językowej LTN, XIV, 1968. Str. 181—208.

ska, Malopoljska, Šlezija) stanje ravno obratno.

Takšna sistemska fonološka razlaga je avtorju omogočila, da se je izognil utemeljevanju dialektnih pojavov z vplivi sosednjih dialektov, kar se je tako pogosto dogajalo pri starejših interpretatorjih. Načela kategorialnih razlag se drži avtor tudi pri konzonantnih inovacijah.

Po obravnavi sprememb, ki so povzročile fonološke premike v vokalnem in konzonantnem sistemu, je dosledno prikazal tudi grafično novi sistem, nastal po realizaciji obravnavane spremembe.

Ob razlagi posameznih pojavov je večkrat uporabljeno primerjalno gradivo s področja sosednjih polabskih, lužiških, čeških in slovaških dialektov ter s tem prekoračuje zgodovinske meje poljskih dialektov.

Kljub ožji zasnovi svojega dela (priročnik) avtor pogosto izkoristi priložnost za polemičen pregled dosedanjih mnenj o nekaterih dialektnih spremembah.

Vse v delu obravnavane dialektne značilnosti so ponazorjene na 70 zemljevidih ob koncu knjige (skupno je v delu 86 zemljevidov, 16 jih je umeščenih med besedilom). Žal pograšamo zemljevid z natančnejšo razdelitvijo poljskih dialektov (prim. zemljevid št. 3 v: *Zarys dialektologii polskiej* S. Urbańczyka), saj je zemljevid št. XVI brez navedenih krajevnih imen premalo pregleden. Drugi pomislek se nanaša na leksiko, ki v delu ni upoštevana. Čeprav bi lahko to opravičili s težnjo po natančnem kategorialnem prikazu dialektnih pojavov, bi vendar pričakovali, da dosedanje obravnave besedja v poljskih govornih omogočajo dialektološko obravnavo vsaj zanimivejših leksikalnih enot.

Pričujoče poročilo ne želi le opozoriti na dosežek poljskega jezikoslovja, temveč skuša prikazati študentom slavistike povsem sodobno, sintezno obravnavo govorov enega slovanskih jezikov, obravnavo, ki bo nedvomno koristila vsakomur tudi nri študiju primerjalnega slovanskega jezikoslovja.

Kazimierz Woźniak
Filozofska fakulteta v Ljubljani

MODELI V SINTAKSI OTROKOVEGA GOVORA

Sodobno teoretično jezikoslovje se v največjem času vse bolj odmika od strukturalno-taksonomičnega metodološkega prijema. V središču njegovega zanimanja ni več jezik kot sistem znakov, ampak jezik kot končen sistem pravil, ki omogočajo tvorjenje neomejenega števila stavkov. Omenjeni metodološki premik, katerega glavni nosilci so raziskovalci pretvorbene (generativne in transformacijske) slovnice, raziskovalci, ki so delali z metodo pretvorbene (generativno-transformacijske) slovnice, pa vodi tudi v vse tesnejšo povezanost jezikoslovja z psihologijo. Medtem ko jezikoslovci snujejo teoretično hipotetične vzorce (modele) o naravi jezikovnega znanja in o procesih osvajanja le-tega, psiholingvisti proučujejo, ali ti modeli ustrezajo stvarnosti, to je resničnim jezikovnim procesom. Tako prvi ne morejo brez drugih in obratno: psiholingvisti si pomagajo s teoretičnimi izhodišči lingvistike, ki jim služijo kot delovne hipoteze pri empiričnem raziskovanju, a jezikoslovci z zanimanjem spremljajo spoznanja psiholingvističnih raziskav in ob njihovih rezultatih preverjajo pravilnost svojih predpostavk. Zato je otrokov govor — dolgo časa zanemarjeno

in podcenjevano področje jezikoslovnih študij — že dobro desetletje v središču zanimanja obeh omenjenih ved. Seveda tudi pedagogika bolj kot kdajkoli poprej z zanimanjem spremlja nova spoznanja jezikoslovja in psihologije; nadvse jo zanima pravo bistvo jezikovnega znanja, zlasti še zaporedje pojavljanja jezikovnih struktur v otrokovem govoru, saj bo šele na osnovi tovrstnega védenja mogoče zares učinkovito načrtovati jezikovno vzgojo.

Z veseljem moremo ugotoviti, da je omenjeno sožitje jezikoslovja in psihologije povzročilo ponovno oživitev že na prelomu prejšnjega in našega stoletja razširjene znanstvene panoge, psiholingvistike, tudi v jugoslovanskem prostoru. Prvo javno potrditev so doživela tovrstna prizadevanja na simpoziju o otrokovem govoru 1971 v Beogradu. Že takrat smo mogli ugotoviti, da sta posebej živahni središči Beograd in na vseh področjih dinamični Novi Sad, da pa v Sloveniji zanimanje za otrokov govor še ni prodrlo; za to je razlog v pomanjkanju usposobljenih strokovnjakov, saj je peščica tistih, ki delajo v slovenističnih raziskavah, preobložena z uresničevanjem zastav-